

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษา

หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า

อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

.....

คำถามเหล่านี้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (Interview Guide) สร้างขึ้นเพื่อที่จะตอบคำถามตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย การสัมภาษณ์จะมีลักษณะไม่เป็นทางการ จะเป็นในรูปการพูดคุยกัน และอธิบายคำถามให้ง่ายขึ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์เข้าใจได้ดังต่อไปนี้

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ต. .... อ. .... จ. ....

สถานที่สัมภาษณ์ .....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

สัมภาษณ์โดย .....

ตอนที่ 1 ภูมิหลังชุมชนบ้านโคกโก่ง วิถีชีวิตชาวผู้ไทย (คำถามนี้จะใช้สัมภาษณ์เฉพาะประชาชนอาวุโส และผู้นำชุมชน)

1. คำถามเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน

- 1) ตั้งหมู่บ้านเมื่อใด
- 2) ชื่อหมู่บ้านมีความหมายอย่างไร
- 3) ใครย้ายถิ่นมารุ่นแรก ย้ายมาเพราะอะไร ทำไมจึงเลือกอยู่บ้านนี้
- 4) รุ่นแรกที่ย้ายมาอยู่เป็นพวกไหน ใครบ้าง มาจากที่ใด
- 5) จำนวนครัวเรือนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 6) จำนวนประชากรจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 7) การขยายตัวของหมู่บ้านจากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น
- 8) เมื่อตั้งหมู่บ้านแล้วมีคนย้ายเข้าหรือออกในหมู่บ้านนี้หรือไม่ และมีสาเหตุการย้ายอะไรบ้าง

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (คำถามนี้ใช้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไป)

- 1) หน่วยงานของรัฐเข้ามามีบทบาทอย่างไรต่อการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
- 2) หน่วยงานหลักที่เข้ามารับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือหน่วยงานใด และให้ความช่วยเหลือในด้านใดบ้าง
- 3) หน่วยงานของรัฐมีงบประมาณสนับสนุนหรือไม่อย่างไร
- 4) ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร
- 5) ชุมชนมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด
- 6) ท่านคิดว่าจุดเด่นของชาวผู้ไทยคืออะไร และอะไรคือวัฒนธรรมที่น่าสนใจของชาวผู้ไทย
- 7) ท่านคิดว่าการดำเนินการท่องเที่ยวที่จัดให้หมู่บ้านเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
- 8) ท่านมีวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร
- 9) ชุมชนมีแนวความคิดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์อย่างไรที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวให้ชุมชนของท่าน
- 10) ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวมีความพอใจต่อการต้อนรับหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 11) เคยมีคณะท่องเที่ยวที่เคยมาแล้วมาซ้ำอีกหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, ประชาชนทั่วไป และกลุ่มสตรี)

- 1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือไม่
- 2) ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างไร
- 3) ในการจัดการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ได้แนวความคิดในการจัดจากใคร มีการประชุมร่วมกันหรือไม่
- 4) การเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการปรับปรุงให้แตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิมหรือไม่ อย่างไรและถ้าหากมีการปรับปรุง ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสูญเสียบ้างหรือไม่อย่างไร
- 5) การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จัดจำหน่ายอย่างไร
- 6) การดำเนินการผลิตสินค้าของชุมชนดำเนินการอย่างไร
- 7) การกำหนดราคาสินค้าในชุมชน ใครเป็นผู้กำหนด
- 8) การจัดที่พักนักท่องเที่ยวจัดอย่างไร ค่าตอบแทนราคาเท่าใด ใครเป็นผู้กำหนด
- 9) การใช้ชีวิตประจำวันของนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีความเป็นอยู่อย่างไร

10) ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างไร

11) มีปัญหาใดบ้างในการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 สภาพการพัฒนามาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน,ครูอาจารย์,เจ้าอาวาส,สมาชิก สภา อบต.,กลุ่มสตรี และประชาชนทั่วไป)

1) ด้านเศรษฐกิจ

(1) มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

(2) ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หรือลดลง อย่างไร

(3) การให้การศึกษาแก่บุตรหลานเพิ่มมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

(4) สภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือไม่อย่างไร

(5) การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมีมากน้อยเพียงใด

(6) การลงทุนมีมากน้อยอย่างไร

(7) มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างครอบครัวในชุมชนอย่างไร

(8) มีอาชีพต่าง ๆ มากขึ้นในหมู่บ้านหรือไม่อย่างไร

2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

(1) วัฒนธรรมชุมชนเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

(2) ปัญหาการแพร่กระจายของสารเสพติดในชุมชนมีหรือไม่อย่างไร

(3) ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร

(4) ลักษณะความกลมกลืนทางวัฒนธรรมมีมากน้อยอย่างไร

(5) ความสะอาดสวยงามภายในครัวเรือนมีเพิ่มขึ้นหรือน้อยลงหรือไม่อย่างไร

(6) การแต่งกายของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

(7) การพึ่งพาอาศัยระหว่างพี่น้องเป็นอย่างไร

(8) ความยึดมั่นในศาสนาเป็นอย่างไร

(9) สุขภาพอนามัยและการวางแผนครอบครัวเป็นอย่างไร

(10) เคยมีทรัพย์สินของชาวบ้าน หรือนักท่องเที่ยวหายไปหรือไม่

(11) เคยมีการลวนลามหรือล่วงเกินทางเพศ ค่อนักท่องเที่ยว หรือต่อสมาชิกในหมู่บ้านหรือไม่

3) ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม

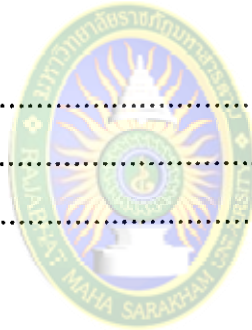
- (1) สภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือไม่อย่างไร
- (2) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่อย่างไร
- (3) ชาวบ้านในชุมชนบุกรุกทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่ อย่างไร มีวิธีการแก้ไขอย่างไร
- (4) สภาพชุมชนและครัวเรือน ได้รับผลกระทบหรือไม่อย่างไร
- (5) สถานที่ท่องเที่ยวชำรุดทรุดโทรมลงหรือไม่อย่างไร

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
: กรณีศึกษาหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง ตำบลกุศหว้า
อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

.....

สัมภาษณ์วันที่ ..... เดือน..... พ.ศ. ....

สัมภาษณ์โดย นางสาวนิตยา สารายกูร์

ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลักของท่านคือ.....
2. อาชีพรองของท่านคือ .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตร

1. ท่านมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือไม่
มี กรรมสิทธิ์ถือครอง ( ) โฉนด
( ) นส.3 ก
( ) สปก.

ไม่มี .....

2. การใช้ที่ดิน
พื้นที่ในการเพาะปลูกในฤดูฝน.....ไร่
พื้นที่ในการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ..... ไร่
3. แรงงานด้านการเกษตร.....คน
4. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร .....
5. การใช้แรงงานจากสัตว์

ตอนที่ 3 ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. ขนาดของครอบครัว

ครอบครัวของท่านมีสมาชิก .....

2. ลักษณะของครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวประกอบไปด้วยใครบ้าง

☐ พ่อ	☐ แม่
☐ พี่	☐ ย่า
☐ ตา	☐ ยาย
☐ ลูก	☐ ลูกเขย/ลูกสะใภ้
☐ หลาน	☐ ญาติ

3. สภาพแรงงาน

3.1 ในครอบครัวของท่านมีแรงงานในการประกอบอาชีพเพียงพอหรือไม่

- เพียงพอ   ไม่เพียงพอ

3.2 สมาชิกในครอบครัวของท่านมีการอพยพไปทำงานที่อื่นหรือไม่

- มี   ไม่มี

ถ้ามี อพยพไปทำงานที่ใด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภายในจังหวัด

ต่างจังหวัดภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ต่างจังหวัดในภาคอื่น ยกเว้นกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร

ต่างประเทศ

4. การศึกษา

4.1 สมาชิกในครอบครัวของท่านได้รับการศึกษาอย่างไร

1) อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน มี ..... คน

2) กำลังเรียนในระดับประถมศึกษา มี ..... คน

3) เรียนจบเฉพาะในระดับประถมศึกษา มี .....คน

4) กำลังเรียนในระดับมัธยมศึกษา มี .....คน

5) เรียนจบเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา มี .....คน

6) กำลังเรียนในระดับ ปวช. ปวศ. ปกศ.

หรืออื่น ๆ ที่ต่ำกว่าปริญญาตรี มี ..... คน

7) เรียนจบในระดับ ปวช. ปวศ. ปกศ.

หรืออื่น ๆ ที่ต่ำกว่าปริญญาตรี มี ..... คน

- 8) กำลังเรียนในระดับปริญญาตรี มี..... คน
- 9) เรียนจบในระดับปริญญาตรี มี ..... คน
- 10) ศึกษาในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี มี..... คน
- 4.2 โดยปกติในครอบครัวของท่านรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ( ) เพื่อนบ้าน ( ) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ( ) วิทยุ ( ) โทรทัศน์
- ( ) หนังสือพิมพ์ ( ) นักท่องเที่ยว ( ) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
- 4.3 ในรอบปีที่ผ่านมาท่านและสมาชิกในครอบครัวเคยได้รับการอบรมจากทางราชการหรือไม่ อย่างไร
- ( ) ไม่เคย ( ) เคย ถ้าเคยมีการอบรมอะไรบ้าง.....

5. การอนามัยและสุขาภิบาล

- 5.1 เมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ท่านรักษาพยาบาลอย่างไร
- มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

- 5.2 ในครอบครัวของท่านมีน้ำดื่มน้ำใช้เพียงพอหรือไม่

- 5.3 ท่านได้น้ำดื่มมาจากที่ใด

- 5.4 ท่านได้น้ำใช้มาจากที่ใด

- 5.5 ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสถาบันใดบ้าง

6. ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณี

- 6.1 ความเชื่อในศาสนา

- 6.1.1 ท่านหรือคนในครอบครัว เคยทำบุญ ตักบาตร หรือ ไปทำบุญที่วัดหรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย

- 6.1.2 ท่านเชื่อเรื่อง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วหรือไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.3 ท่านเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ หรือไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.4 ท่านคิดว่า คนตายแล้วเกิดใหม่ มีจริงหรือไม่

( ) ไม่มีจริง

( ) มีจริง

6.1.5 ท่านเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม หรือ ไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

6.1.6 ท่านเชื่อเรื่องผี หรือ ไม่

( ) ไม่เชื่อ

( ) เชื่อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ถ้าเชื่อ ท่านว่ามีผีอะไรบ้าง

Rajabhat Mahasarakham University

6.2 ความเชื่อในประเพณี พิธีกรรม

.....

6.3 ท่านเคยรับการเสี่ยงทายเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยพิธีเหยาหรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย

ในรอบปีที่ผ่านมา ท่านเคยปฏิบัติตามฮีตสิบสองอะไรบ้าง ถ้าเคยให้ทำเครื่องหมาย (/) ถ้าไม่เคยให้ทำเครื่องหมาย (X) หน้าข้อความนั้น

- ( ) ทำบุญเข้ากรรม
- ( ) บุญคุณสถาน
- ( ) บุญข้าวจี
- ( ) บุญพลวส
- ( ) บุญสงกรานต์
- ( ) บุญบั้งไฟ
- ( ) บุญซำฮะ (บุญเบิกฟ้า)
- ( ) บุญเข้าพรรษา
- ( ) บุญข้าวประดับดิน
- ( ) บุญข้าวสาก
- ( ) บุญออกพรรษา
- ( ) บุญทอดกฐิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ตอนที่ 4 สภาพการพัฒนาของชุมชนจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

4.1 ด้านเศรษฐกิจ

ให้ทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความจริง

ข้อคำถาม	ก่อนดำเนินโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว		ปัจจุบัน	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
1. การลงทุน				
1.1 ครอบครัวของท่านได้เคยเปลี่ยนอาชีพ				
1.2 ครอบครัวของท่านได้เคยนำเงินมาลงทุนด้านต่าง ๆ				
1.3 มีการผลิตสินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้าลายจิด, ผ้าผู้ไทย				

ข้อคำถาม	ก่อนดำเนินโครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยว		ปัจจุบัน	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
2. หนี้สิน 2.1 ครอบครัวของท่านเคยมีหนี้สิน				
3.ฐานะของชาวบ้านในหมู่บ้าน 3.1 ฐานะดี 3.2 ฐานะไม่ดี				
4. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรแผน ใหม่ 4.1 มีการใช้เครื่องสูบน้ำ 4.2 มีการใช้ยาปราบศัตรูพืช 4.3 มีการนำพันธุ์พืชใหม่ๆมาปลูก 4.4 มีการปลูกพืชหมุนเวียน 4.5 มีการใช้รถแทรกเตอร์ 4.6 มีการใช้รถบรรทุกขนผลิตทางการ เกษตร ขนปุ๋ยคอกไปใส่ที่ทำการ เกษตร 4.7 มีการใช้รถไถนาเดินตาม				

4.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ข้อความ	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
1. สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน (เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร)				
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต 2.1 ท่านมีการส่งบุตรหลานเรียนสูงขึ้นหรือไม่ 2.2 ท่านได้ยอมรับสิ่งใหม่มากขึ้นหรือไม่ 2.3 ท่านใช้การวางแผนครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ 2.4 สภาพชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปหรือไม่ 2.5 การเปลี่ยนแปลงทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงหรือไม่				

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
3. ความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ 3.1 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว 3.2 พฤติกรรมของวัยรุ่นคนหนุ่มสาวต่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นอย่างไร 3.3 ความคิดเห็นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างไร 3.4 ความคิดเห็นต่อนักท่องเที่ยวเป็นอย่างไร 3.5 ความคิดเห็นของบุคคลต่างถิ่นผู้มาเยี่ยมชมเป็นอย่างไร 3.6 ความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์สินค้าในหมู่บ้าน				
	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
4. การกลมกลืนทางวัฒนธรรม 4.1 การยอมรับการแต่งงานต่างวัฒนธรรม 4.2 การยอมรับวัฒนธรรมจากภายนอก				

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
5. ความเชื่อทางศาสนา 5.1 การถือศีลในช่วงเข้าพรรษา 5.2 ไปวัดทุกวันพระ 5.3 ทำบุญตักบาตร 5.4 ร่วมพิธีกรรมประจำปีที่วัด 5.5 การไม่ฆ่าสัตว์และไม่ทำกิจกรรมใด ๆ ในวันพระ				
6. การเชื่อฟังผู้อาวุโส 6.1 การเคารพเชื่อฟัง 6.2 การแสดงกริยามารยาทอ่อนน้อมถ่อม คน 6.3 การไม่พุดจาได้เสียง				
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
7. ปัญหาสังคม 1. การชกต่อยเวลาว่างงานบุญต่าง ๆ 2. คี๋มสุราอาละวาด 3. เล่นการพนัน 4. คี๋มยาเสพติด 5. การขัดแย้งกับผู้ใหญ่ 6. การมีชู้สาว 7. การหนีตามกัน 8. การเล่นหวยเถื่อน				

4.3 ด้านสภาพแวดล้อม

ข้อคำถาม	ก่อนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		ปัจจุบัน	
	เปลี่ยน	ไม่เปลี่ยน	เปลี่ยน	ไม่เปลี่ยน
1. การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา 1.1 บริเวณป่าไม้เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ 1.2 สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ 1.3 สภาพแวดล้อมในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.4 ความอุดมสมบูรณ์ของดิน(ที่นา)เปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.5 ปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำเปลี่ยนแปลงหรือไม่ 1.6 สถานที่ท่องเที่ยว เช่น น้ำตก และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทรุค ไทรมหรือไม่				

อื่น ๆ .....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ข้อมูลจังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมา

สมัยกรุงธนบุรีประมาณ พ.ศ. 2310 พระเจ้าองค์เวียงคานแห่งนครเวียงจันทน์ได้สิ้นพระชนม์ โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์ และได้สถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทน ทรงพระนามว่า “พระเจ้าศิริบุญสาร”

พ.ศ. 2320 ท้าวโสมพะมิตร และอุปฮาดเมืองแสนเมืองโขง เมืองแสนหน้าจ้ำเกิดขัดใจกับ พระเจ้าศิริบุญสาร จึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำแถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสาร ได้ยกทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น 2 สาย คือ

สายที่ 1 มีเมืองแสนหน้าจ้ำเป็นหัวหน้า อพยพไปทางทิศตะวันออกสมทบกับพระวอ หลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมีของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้งบ้านเรือน ณ คอนค้อนกอง ต่อมาเรียกว่า “ค่ายบ้านคูบ้านแก” ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้าศิริบุญสาร ให้เพี้ยสรรพสุโขย ยกกองทัพมาปราบ พระวอตายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ในเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า “คอนมคแดง” (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี)

สายที่ 2 มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ได้อพยพข้ามสันเขาภูพานลงมาทางใต้และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตรได้ส่งท้าวครัยและคณะออกเสาะหาชัยภูมิที่จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษจึงพบทำเลที่เหมาะสมคือ บริเวณลำน้ำป่าว และเห็นว่าแก่งสำโรงชายสงเปลือยมีดินน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข่าถวายนามมีภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า “กาฬสินธุ์” และได้แต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็น “พระยาชัยสุนทร”

พ.ศ. 2437 สมัยพระยาชัยสุนทร (ท้าวเก) ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง เป็นแบบเทศาภิบาล มีมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และให้เมืองกาฬสินธุ์ เป็น “อำเภออุทัยกาฬสินธุ์” ขึ้นกับจังหวัดร้อยเอ็ด

วันที่ 1 สิงหาคม 2456 ได้ยกฐานะอำเภออุทัยกาฬสินธุ์เป็น “จังหวัดกาฬสินธุ์” ให้มีอำนาจปกครอง อำเภออุทัยกาฬสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอภูผินารายณ์ อำเภอกมลาไสย และอำเภอยางตลาด โดยให้ขึ้นต่อมณฑลร้อยเอ็ด

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2474 จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกยุบเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม

วันที่ 1 ตุลาคม 2490 ได้ยกฐานะเป็น “จังหวัดกาฬสินธุ์” จนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ ประมาณ 6,946.746 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 4,341,716 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดอุดรธานี โดยมีลำน้ำป่าวและห้วยลำพันชาด เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติดต่อกับ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดมุกดาหาร โดยมีสันปันน้ำของเทือกเขาภูพาน เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตกติดต่อกับ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีลำน้ำชีเป็นเส้นแบ่งเขต และบางส่วนติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น

อำเภอที่มีเนื้อที่มากที่สุด ได้แก่ อำเภอภูผินารายณ์ จำนวน 739.247 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอเมือง จำนวน 691.524 ตารางกิโลเมตร และอำเภอหนองกุงศรี จำนวน 626.944 ตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีเนื้อที่น้อยที่สุด ได้แก่ อำเภอร่องคำ จำนวน 82.137 ตารางกิโลเมตร

ป่าไม้

ในปี 2543 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีเนื้อที่ป่าไม้ 1,144,575 ไร่ หรือประมาณ 26.36 % ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด เนื้อที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ 1,119,444 ไร่ (จำแนกเป็น ป่าอนุรักษ์ 682,978 ไร่ ป่าเศรษฐกิจ 407,371 ไร่ ป่าดาวร 29,095 ไร่) หรือประมาณ 97.80 % ของเนื้อที่ป่าไม้ทั้งหมด

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีป่าสงวนแห่งชาติ 14 ป่า มีอุทยานแห่งชาติ 1 แห่งคือ อุทยานแห่งชาติภูพาน มีวนอุทยาน 3 แห่ง คือ วนอุทยานภูพระ วนอุทยานภูผาวัว และวนอุทยานภูแฝก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าภูพาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 2 แห่ง คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนลำปาว

ป่าไม้ที่มีพื้นที่ป่ามากที่สุด ได้แก่ ป่าดงมูล มีพื้นที่ 258,984 ไร่ รองลงมาได้แก่ ป่าภูพาน มีพื้นที่ 214,843 ไร่ และป่าดงแม่เสด มีพื้นที่ 119,375 ไร่ ป่าไม้ที่มีพื้นที่ป่า น้อยที่สุดได้แก่ ป่าดงบังอีแปลงที่ 2 มีพื้นที่ 2,850 ไร่ ป่าไม้ ที่คงสภาพป่ามากที่สุด ได้แก่ ป่าดงบังอีแปลงที่ 2 มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2,850 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 100 ของพื้นที่ป่า รองลงมาได้แก่ ป่าดงหมู มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 86,698 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 98.44 ของพื้นที่ป่า และป่าภูพาน มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 206,019 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 95.89 ของพื้นที่ป่า ป่าไม้ที่ไม่มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าโลกกลางหมื่น

แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีแหล่งน้ำสายสำคัญไหลผ่าน ดังนี้

1. ห้วยยาง ลำน้ำพาน และลำน้ำปาว ลำน้ำทั้ง 3 สายนี้ มีแหล่งกำเนิดจากบริเวณเทือกเขาภูพาน แล้วแยกสาขาออกไปหล่อเลี้ยงบริเวณอำเภอต่าง ๆ คือ อำเภอท่าคันโท อำเภอลำม่วง อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอหนองกุงศรี อำเภอยางตลาด อำเภอเมือง และอำเภอกมลาไสย รวมทั้งสิ้น 7 อำเภอ นอกจากนั้น ลำน้ำปาว ยังเป็นที่ตั้งเขื่อนลำปาว สามารถส่งน้ำเพื่อช่วยเหลือการเพาะปลูกในฤดูฝนได้ประมาณ 314,000 ไร่ ช่วยการเพาะปลูกในฤดูแล้งได้ประมาณ 180,000 ไร่

2. ลำน้ำยั้ง มีแหล่งกำเนิดจากเทือกเขาภูพานไหลผ่านอำเภอเขาวง อำเภอภูจินารายณ์ และอำเภอนามน แล้วผ่านเขตอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ไปรวมกับแม่น้ำชี ลำน้ำยั้ง เป็นแหล่งการเกษตรที่สำคัญหล่อเลี้ยงประชาชนในเขต อำเภอเขาวง อำเภอภูจินารายณ์ และอำเภอนามนเกือบทั้งหมด

3. **ลำน้ำชี** เป็นลำน้ำที่มีความสำคัญต่อประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนหนึ่งของลำน้ำชีไหลผ่านอำเภอกมลาไสย อำเภอยางตลาด และกิ่งอำเภอฆ้องชัย เป็นระยะทางประมาณ 47 กิโลเมตร ทำให้ประชาชนที่อยู่ในบริเวณที่แม่น้ำชีไหลผ่าน ได้รับประโยชน์ในด้านการเกษตร เป็นอย่างมาก

4. **ลำน้ำสายอื่น ๆ** เช่น ห้วยโพธิ์ ห้วยสีทน ห้วยแก่ง อยู่ในเขตอำเภอเมือง และกิ่งอำเภอคอนจาน ห้วยผึ้ง ห้วยฝา ห้วยสะทาด อยู่ในเขตอำเภอห้วยผึ้ง ถ้าห้วยจุมจัง ถ้าห้วยแดง อยู่ในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ ลำน้ำสายนาเวียง อยู่ในเขตอำเภอเขาวง และห้วยมะโน อยู่ในเขตกิ่งอำเภอนาคู ลำน้ำเหล่านี้เป็นลำน้ำสายเล็ก ๆ แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ที่อยู่บริเวณลำน้ำไหลผ่าน ในด้านการเกษตรเป็นอย่างมาก

สภาพทางเศรษฐกิจ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดกาฬสินธุ์ในปี 2542 พบว่า ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 21,302 บาทต่อปี เป็นอันดับ 68 ของประเทศ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 19,662 ล้านบาท รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับเป็นสาขาการค้าส่งและปลีกมากที่สุดร้อยละ 24.21 คิดเป็นมูลค่า 4,760 ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาการเกษตรร้อยละ 21.94 คิดเป็นมูลค่า 4,313 ล้านบาท เป็นสาขาการบริการร้อยละ 19.77 คิดเป็นมูลค่า 3,888 ล้านบาท

พืชเศรษฐกิจของจังหวัด

พืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีการเพาะปลูกมาก 3 ชนิด ได้แก่

1. มันสำปะหลัง
2. อ้อย
3. ข้าวนาปี

พืชเศรษฐกิจอื่น ๆ

1. ถั่วลิสง
2. ถั่วเหลือง
3. ข้าวโพดฝักสด
4. ข้าวโพดหวาน

สภาพทางสังคม

ประชากรจังหวัดกาฬสินธุ์

ประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2544 ตามประกาศกรมการปกครอง
ณ วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2545 รวมทั้งสิ้น 985,454 คน เป็นชาย 491,926 คน หญิง 493,528
คน

สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมือง (รวมเขตเทศบาล) มีจำนวน
147,446 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอยางตลาด มีจำนวน 130,406 คน และอำเภอ
กุฉินารายณ์ มีจำนวน 106,485 คน

สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมือง และอำเภอกมลาไสย 212 คน/ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ อำเภอยางตลาด 210 คน/ตารางกิโลเมตร และอำเภอกุฉินารายณ์ 145 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย จำนวน 1,160 คน

การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ในปี 2544 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 1,464 แห่ง มีครู/อาจารย์ 12,090 คน และนักเรียน นิสิต นักศึกษา 251,034 คน ซึ่งอัตราส่วนครู/อาจารย์ 10,223 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 205,504 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 22 โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ ดังนี้

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 679 แห่ง ครู/อาจารย์ 10,223 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 205,504 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 20

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 1,201 แห่ง ครู/อาจารย์ 3,240 คน
นักเรียน นิสิต นักศึกษา 75,223 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา
เป็น 1 : 23

ศาสนา

ในปี 2544 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีศาสนิกชนจำแนกได้ดังนี้

1. พุทธศาสนิกชน 981,674 คน ร้อยละ 99.80 วัด 826 แห่ง
2. อิสลาม 396 คน ร้อยละ 0.04 มัสยิด 1 แห่ง

3. คริสต์	1,531 คน (ร้อยละ 0.16)
4. อื่น ๆ	2 คน

การสาธารณสุข

สถานพยาบาลประเภทโรงพยาบาล จังหวัดกาฬสินธุ์ มีโรงพยาบาลครบทุกอำเภอ รวม 14 แห่ง จำแนกเป็นโรงพยาบาลทั่วไปประจำจังหวัด ขนาด 360 เตียง จำนวน 1 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 90 เตียง จำนวน 3 แห่ง ได้แก่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชกุดฉินารายณ์ โรงพยาบาลยางตลาด และโรงพยาบาลสมเด็จ โรงพยาบาลชุมชนขนาด 60 เตียง จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลกมลาไสย และโรงพยาบาลเขาวง นอกนั้นเป็นโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง จำนวน 8 แห่ง สถานพยาบาลประเภทสถานเอนามัยมีจำนวน 156 แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบล

(ที่มา : เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดกาฬสินธุ์ 2545 : สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ภาคผนวก ก
อธิบายภาษาผู้ไทย

ภาษาผู้ไทยเป็นภาษาไทยสาขาหนึ่ง ชาวผู้ไทยเมืองวังหรือผู้ไทยวังที่เป็นต้น
บรรพบุรุษของชาวผู้ไทยเรณูนคร พรรณานิคม และภูจินารายณ์ ไม่มีตัวหนังสือผู้ไทยใช้แต่
ใช้ตัวหนังสือลาวในการศึกษาเล่าเรียน การพูดออกเสียงผิดกับภาษาไทยและลาวไปบ้าง มี
ข้อสังเกตโดยย่อดังนี้ (ถวิล ทองสว่างรัตน์, 2527 : 103)

1. อักษร ข. ห. และ ฮ. บางคำใช้สลับที่แทนกันบ้าง เช่น

ขา	ออกเสียงเป็น	หา	แจน	ออกเสียงเป็น	แทน
ของ	“	หอง	xon	“	หอน
ขาน	“	หาน	ชาด	“	ฮาด
ข้าม	“	ห้าม	ขึ้นเรือน	“	ฮั้นเฮิน
เข็ม	“	เห็ม	เข้า	“	เฮ้า
เจียง	“	เหง	ให้	“	เฮื้อ
ผ้าห่ม	“	ผ้าฮม	เหี้ยว	“	เฮว

2. สระไอ ไม้มลายออกเสียง ไอ ตามปกติ เช่น

ไป ได้ ไกล ไฟ โหม ใส ผู้ไทย เป็นต้น แต่สระไอ ไม้ม้วนออก
เสียงเป็น เออ เช่น

ผู้ใหญ่	ออกเสียงเป็น	ผู้เหยอ	ผ้าใหม่	ออกเสียงเป็น	ผ้าเหม่อ
ให้สะได้	“	เหือลูเพอ	ไซ้มา	“	เซอมา
ฝัใจ	“	เซอเจ้อ	เอาใส่	“	เอาเซอ
หลงไหล	“	หลงเหลอ	ใครขอคู	“	เพอขอเบ็ง
จะใคร่	“	เยอะเอ็ด	ไบไม้	“	เบ่อไม้
น้ำใส	“	น้ำใส	สิ่งใด	“	อันเลอ
อยู่ในตู้	“	อยู่เนือคู้	มิใช่	“	มีเม้น

อยู่ใต้	ออกเสียงเป็น	อยู่แต่	บ้าใบ้	ออกเสียงเป็น	จี๋เบื้อ
ใยบัว	“	เหอ โบ	มาใกล้	“	มาเคื้อ

สรุปคำที่ใช้ไม้้วน 20 คำ ผู้ไทยใช้เออเสย 18 คำ แต่คำว่า “น้ำใส” คงออกเสียงเป็น “น้ำใส” เช่นเดียวกับภาษาหนังสือ

3. คำที่ใช้ ก. สะกด ออกเสียงสั้น เช่น

ลูกใคร	ออกเสียงเป็น	ลูเพอ	กระดุก	ออกเสียงเป็น	กะค
ข้าวปลุก	“	เข้าปู	ถูกแล้ว	“	ทีแล้ว
ทอหูก	“	ค้ำหู	หมากพดู	“	มะพู
ทุกข์ยาก	“	ทกยะ	คั้นกะบาก	“	ไม้บะ
ฟากทาง	“	พะทาง	คางคก	“	ข้างคะ
ตากแห	“	คะแห	รากไม้	“	อะไม้

4. สระเอีย ออกเสียง เอ เช่น

เมียใคร	ออกเสียงเป็น	เมเพล	เสยให้เงา	ออกเสียงเป็น	เสเอ้อเงา
เสียงที่ไหน	“	เสงชิล	รูปเทียน	“	รูปเทน
โรงเรียน	“	โลงเลน	เที่ยง	“	เท่ง
เลี้ยงวัว	“	เลี้ยงโง	เลี้ยงได้เสยเสย	“	เลี้ยงได้เสงเส

5. สระเอือ ออกเสียงเป็น เออ เช่น

ใครใส่เสื้อใหม่	ออกเสียงเป็น	เพอเซอเสื่อเมอ	เสื่อ	ออกเสียงเป็น	เสอ
เรือนใคร	“	เฮินเพอ	เกลือ	“	เก้อ
เรือ	“	เฮอ	เขื่อน	“	เคิน
เมือง	“	เมิง	รุ่งเรือง	“	สู้งเฮิง
มะเจือ	“	มะเซอ	เคลือบ	“	เคิบ
เดือน	“	เคิน	เดือน	“	เคิน

6. สระอัว ออกเสียงเป็น โอ เช่น

วัวหลายตัว	ออกเสียงเป็น	โงหลายไค้	คัวใหญ่	ออกเสียงเป็น	ไค้เหยอ
คัวเมีย	“	โผเม	มีดมีว	“	มีดโม

เพาะเมล็ดถั่ว	“	จ้าดโนยโท	เรื่อนร้ว	“	เฮินโฮ
คามัว	“	คำโม	ความชั่ว	“	ความโช

ภาษาที่ใช้ในพิธีการแต่งงาน

1. ลูกดาพาเข้า หมายถึง ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง

ขอเข้าปลูแเน = ขอเข้าปลูกลูกพันธุ์ มัก = ชอบ

คัดแตงเน่งคอง = จัดการตามประเพณี

ฮีด 12 คอง 14 = ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานทั่วไป ผู้ไทยก็ถือตาม

ขอเปิดค้ำงเหื่อเห็นเคอ ปิดเบือเหื่อเห็นมะ = ขอเปิดค้ำงให้เห็นเครือ เปิดใบให้เห็นหมาก เอา

ความว่า ขอให้ลูกหลานได้เป็นัวเมียกัน

เว้า = พุด มีได้ = ไม่มี

ฮีดมีเหื่อหมอง คองมีเหื่อเสร้า = ประเพณีมิให้เสร้าหมอง เอาความว่ามีให้ผิดประเพณี ฮีด

มาแต่ปูมีเหื่อหย่า ฮีดมาแต่ย่ามีเหื่อเส = ประเพณีมาแต่ปู่ย่ามิให้ละทิ้ง

เหื่อ	= ให้	เคอ	= เครือ	เล็งยุง	= เลียงลูกหญิง
มีเหื่อ	= มิให้, ไม่ให้	เส	= เสี่ย	มีคิมฮี	= ไม่ดีเสีย
แอะ	= แอก	กะละบุ	= ก็อะปลุก	คิดค่าหลาย	= คิดค่าสินสอดมาก
น้ำสร้าง	= น้ำบ่อ	ลูสาวกก	= ลูสาวคนโต	มะ	= หมาก
ลูสาวปาย	= ลูกสาวคนเล็ก	เบือ	= ใบ	เอาแนวนี่เสไป	= เอาอย่างนี้เสียนะ
เบือต้องเบือไม้กะได้		= ใบตองใบไม้ก็ได้		คั่นว่า	= ถ้าวว่า
เอาสิบเบือกะเท้า เก้าเบือกะทาส		= เอาเก้าใบสิบใบก็ได้		ยะกะดี	= ยากก็ดี
มีเหื่อฮาดสักป่องต่องสักฮู		= มิให้ขาดเป็นรูแม้แต่ช่องเดียว		ละได้บอ	= จะได้ไหม
มิได้แล้ว ช้าน้อย		= ไม่ได้แล้ว ขอรับ		นาง	= ข่ายคักสัตว์
เอาไม้เสชั้น		= ถ้าวางนั้นก็เอาไม้เสี่ย			
ขอเหื่อ โศคผาย		= ขอให้กรุณา			
โหขวานจ่องคอบเบ้		= หัวขวานรังร่อพะะ			
ไม้เท้ายังคาสามปีได้บอ		= ไม้เท้ายังไว้ในคร้วสามปีได้ไหม			

2. สับของฝะ = สับของฝาก คือให้ของแก่ฝ่ายหญิงเพื่อแจกญาติและแขก กระจ่าง = ภาชนะใส่ของ สายค้วยไม้ไผ่สูงราวฟุตเศษ ปากกลมก้นสอบสี่เหลี่ยม ด้านละราว 10 นิ้วฟุต ไม้ยาชัน

มีห้อยสืบเสดอ ห่อเสเล่ม = ไม้ให้ลบเสียดอห่อเสเล่ม หมายถึง ไม้ให้เสียดประเพณี

3. การบายศรีสู่ขวัญ เป็นมงคลพิธีแทรกอยู่ในพิธีอื่นแทบทุกอย่าง มีการตั้งพานขวัญ มีหมอมาสู่ขวัญ พรรณาให้ขวัญมาสู่กาย แล้วใช้ค้ายผูกแขน ให้ศีลให้พร ญาติผู้ใหญ่ก็จะมาผูกแขนในโอกาสนี้

คำโหเข้ายาง ของคำห่างเข้าลก = ก้มหัวเข้าที่ใส่ไก่ เอาหางเข้าแล้ว หมายถึง เขยยอมอ่อนน้อมต่อญาติฝ่ายหญิง คุณไก่ออมมุดเข้าที่ขังและเล่าจะนั้น

เป็นข้างเหือเขยโห เป็นโหเหือไต่ = เป็นข้างให้เหยียบหัว เป็นขัว (สะพาน) ให้ไต่

เป็นไม้เหือคัคเหือสิน = เป็นไม้ให้คัคให้ราน

แม้นไต่โหกะมีลิ ได้ปีกะมีบินหนีแล้ว = แม้นมีหัวก็ไม่หลีก มีปีกก็ไม่บินหนีแล้ว

ข้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะ หนามสน = ข้างดูร้าย ความยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยดูแล) , หน้าแข็งเหือเอาเหือคัคหนีคน คนไต่เหือเอาเหือคัคคนเขือ = หน้าแข็งสให้เอาทำคังหนีลับมีคัคตัวคนให้เอาทำเป็นคนใช้ เอาความมาให้ขยันขันแข็งในการทำงาน

เบื่องต้นเจียนเขย

ขาบหลองเจ้าล้าม	= กราบเรียนท่านล้าม
มือต้นวันคิ	= วันฤกษ์งามยามดี
เขอ	= เชื้อ (ท่าน)
เทว	= เทียว
นีน่านีน (นีย)	= คำวิเศษประกอบเทียว เอาความว่าอย่าเทียวกลางคีน โดยไม่มีสาระบ่อย ๆ
หะ	= หาก
แนน	= สมพงศ์เนื้อคู่
คัคหาฮิดคัค (จิค) หาคอง	= ทำตามประเพณี
ท้าว	= เจ้าบ่าว พ่อบ้าน
นาง	= เจ้าสาว แม่บ้าน
สิเป็นท้าวผู้ปลอด	= วรรณจะเป็นเจ้าบ่าวผู้สวयงาม
มิไต่เป็นปุดเนอเลา	= ไม่ได้เป็นปมในร่างกาย

มิได้เป็นปานเอข้าง	= มิได้เป็นเป่าที่สีข้าง
มิได้เป็นป้างเนอปุม	= มิได้เป็นป้างในท้อง
แก้งคังไข่ลอค	= เกลียงคังไข่ลอค
ปอคคังไข่ขาว	= งามคังไข่ขาว
หนีหน้าไว้หน้าหนีหลังไว้หลัง	= คงหมายความว่าไปข้างหน้าไว้คนข้างหน้า ไปข้างหลังก็ไหวคนข้างหลัง
อย่าเอ็ดหูกวาง หูเม่น หูลิ่ง	= อย่าทำ (เป็น) หูกวาง หูเม่น และหูหมู หมายถึง อย่าดูคยาเอาหูไปนา เอาตาไปไร่
เวะ (เวียก) ทำวหนา เวะ (เวียก) พญาถี	= การงานผู้ชายมาก กรณีกิจของพระยาภิมาก
ปั้นเข้าจื่อสองท้องแล้วจึงไป	= กินข้าวรองท้องเสียก่อนจึงไปทำงาน
พินสิได้เต็งบ่า	= จะต้องแบกพิน
ง่าไม้ได้เต็งคอก	= ต้องรับภาระต่าง ๆ ในครัวเรือน
เอาไม้ตายมาสองก้นหม้อ	= เอาพินมาด้วย
ไม้ซ้อล่อหมนกันแม่เจ้าเฮิน	= หาของมาให้แม่บ้าน
ลิได้เหมอ	= จะได้ปรับไหม
เงินฮ้อยน้ำหก	= เงินตราอย่างโบราณหนัก 150 กรัม มีเนื้อ เงินบริสุทธิ์หกส่วนในเก้าส่วน

คำเขียนเขย

1. เอาเม ไปแล้ว มิเหือตีต่างพริ้ว หัวต่างเสม หลังตี หีสี่ จี่ทาลาน มิเหือเอาแบบเม
ควาย ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว จ้าว ฮับได้ อาญาเอย
(คำแปล) ได้เมียไปแล้ว มิให้ (เขียน) ตีต่างพริ้ว นำต่างเสียม หลังตี หีสี่ จี่ทาลาน
(ในสมัยโบราณใช้มูลสัตว์ทาลานดินเพื่อทำลานสำหรับนวดข้าว จี่ทาลานในที่นี้หมายถึง หลัง
จากนวดข้าว) มิให้เอาอย่างเมียควาย รับได้ไหม (ล่ามคอบ) ขอรับ ขอรับ รับได้ท่านครับ
2. มิเหือคำเหือนาย ขายเมอหน้า จ่ายเหือข้า คำเหือแก้ว ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว จ้าว
(คำแปล) มิให้คำให้นาย (ผู้ใหญ่) ขายค่อ ไปข้างหน้า จ่ายให้ชาวป่า หรือขายให้แก่คน
ญวน รับได้ไหม (ล่ามคอบ) ขอรับ ขอรับ
3. มิเหือคอบคนจรอนอนมิน สูบฝิ่นกินกัญชา ดิ้นแม่ แทงโป้ ฮับได้บอ (ล่ามคอบ) จ้าว
จ้าว

(คำแปล) ไม่ให้คบคนจรนอนหมอนหมิ่น สูบฝิ่นกินกัญชา เล่นเบียร์ แทงโป รับประทาน
ใหม่ (ล้ามตอบ) ขอรับ ขอรับ

4. มีเหื่อโตะลุงโตะตา กินเหล้าบ้ายาเมา เว้าคำแข็ง แทงคำอันมีแมน มีเหื่อคมน้องน้ำ
กะพ้าน้องเม เซเซอแม่เฒ่าแม่ยาย ฮับไค้บอ (ล้ามตอบ) จ้าว จ้าว

(คำแปล) ไม่ให้โกหกญาติผู้ใหญ่ของเมีย คัมสุรายาเมา พุดจาหยาบกระด้าง ค้วยถ้อย
คำอันไม่สมควร ห้ามข่มเหงลวนลามหรือเกะกะกับน้ำและน้องเมียตลอดถึงแม่ยาย รับประทาน
(ล้ามตอบ) ขอรับ ขอรับ

5. มีเหื่อคม (ข่ม) โหตัง ขนงโหโสบ เด็กท้อก้อย น้อยท้อพู ลุงหลานตา มีเหื่อเว้า
มิ่งกูหนุโก่ง เหื่อฮ้องว่าเจ้า ว่าซ้อย มีเหื่อคำสับหีสี่แม่

(คำแปล) ไม่ให้ข่มตัวตง (หมายถึง ข่มเหงผู้ใหญ่) ทำทายต่อผู้ เด็กเท่านั้นก้อย ตัวน้อย
เท่าตะเกียบ ลูกหลานตา ไม่ให้พุดมิ่งกู (หนุโก่งเป็นสร้อยคำ) ให้เรียกว่า เจ้า ว่าซ้อย (ว่าเธอ
ว่าฉัน) ไม่ให้คำสับหี เย็ดแม่

6. สามมือเหื่อเบ็งเฮินหน้า ห้ามมือเหื่อเบ็งเฮินหลัง หล้าฮาด เฮินโฮ ซ้ายฮ้าย ควาย
ยะ ไม้กะชะ หนามสน ฮ้องเหื่อหาน วานเหื่อซ้อย

(คำแปล) สามวันให้ดูแลเรือนหน้า ห้าวันให้ดูแลเรือนหลัง หล้าฮาด เรือนรั้ว (เดิมมุง
หลังคาด้วยแฝก) ซ้างคูราย ควายยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยดูแลป เรียกรให้ขาน
วานให้ช่วย

7. ฮีนเฮินลุง เฮินตาเฮินพ่อเฒ่า แม่เฒ่า มีเหื่อเคะเต่วลอยชาย เว้าเสงก้า ว่าเสงแจ็ง
คี่คะเท็งตะลาง ป้างปึงเท็งเฮิน บ่อนหย่าเหื่อหย่า บ่อนเกงเหื่อเกง

(คำแปล) ขึ้นเรือนผู้ใหญ่ฝ่ายเมีย เรือนพ่อตาแม่ยาย มิให้หนุ่มฝ้ายลอยชาย พุดจา
โสกฮาก อะอะตังตังทั้งข้างล่างและบนเรือน ที่ย่าให้ย่า ที่เกรงให้เกรง

8. ลงน้ำมีเหื่อเอ็ดกันฟู จกสูมีเหื่อเอ็ดแทนสัน แทนสันเหื่อเอาไม้ต่อ สุดฮ้อเหื่อเอาไม้
ค้ำม ตักแหแห่มอง ค้องซ้างเซอเฮิน ได้ป่าเหื่อกินแต่ได้ ได้ไก่เหื่อกินแต่ตีน ได้นกคุ่มเหื่อเอา
มาหาพ่อ ได้นกคอกเหื่อเอามาหาเฮิน ได้ป่าเหื่อกินแต่ได้ ได้ไก่เหื่อกินแต่ตีน ได้นกคุ่มเหื่อเอา
มาหาพ่อ ได้นกคอกเหื่อเอามาหาเฮิน กินซิ่นมีเหื่อลับคา กินป่ามีเหื่อลับแดง แบ่งเฮินน้อยฮั้น
ไปเฮินเหยออะมีที แบ่งเฮินเหยอมาเหื่อเฮินน้อยที่ฮิตลุงคองดำ

(คำแปล) ลงน้ำ (หาปลา) ไม่ให้ทำกันฟู ล้วงรู ไม่ให้ทำแขนสั้น แขนสั้นให้เอาไม้ต่อ
สุดฮ้อไม้ให้เอาไม้ค้ำม ทอดแหลงข่าดักปลา คล้องซ้าง (มา) ใส่เรือน ได้ปลาให้กินแต่ได้ ได้
กระจงให้กินแต่ตีน ได้นกคุ่มให้เอามาหาพ่อ ได้นกคอกให้เอามาหาเฮิน กินเนื้อมิให้ลับคา (เตา

ไฟที่ย่างเนื้อ) กินปลาไม่ได้ดิบแดง (แดงเหมือนครุฑค้ำน้ำ เอาความว่ามีให้ปิดบังอาหารการกิน ให้แจกจ่ายกันกินโดยไม่ตระหนี่) แบ่ง (ของ) เรือนเล็กไป (ให้) เรือนใหญ่ก็ไม่ถูก แบ่ง (ของ) เรือนใหญ่มาให้เรือนเล็กจึงถูกประเพณี

9. ซ้างฮ้าย ควายยะ ไม้กะชะหนามสน หน้าแข็งหื้อเอาเอ็ดหินฝน โศคนหื้อเอาเอ็ดคนเซ่อ

(คำแปล) ซ้างครุ้ย ควายยาก ไม้ไผ่ป่าหนามหนา (ก็ให้เขยดูแล) หน้าแข็งให้เอาทำค้างหินลับมีด ตัวคนให้เอาทำเป็นคนใช้ (หมายถึงให้ขยันขันแข็งในการทำงาน)

10. เซ้อ ไปเมืองฮ้อมมีหื้อว่าไก่อ เซ้อ ไปเมืองไทยมีหื้อว่าค้ำน

(คำแปล) ใช้ไปเมืองจีนมีให้ว่าไกล ใช้ไปเมืองไทยมีให้ว่าคร้าน

11. ไปหื้อลา มาหื้อคอบ มีหื้อฮ้ายหนีคืออยู่ สามมือนอนป่า ห้ามือนอนเฮิน นี้กะผิดฮืดตุงคองตา

(คำแปล) ไปให้ลา มาให้บอกกล่าว ไม่ให้ร้ายหนีคืออยู่ สามวันนอนป่า ห้าวันนอนเรือน อันนี้ก็ผิดประเพณี

12. มีหื้อห้ามนายกำล่ำ ล่ำศรีวิไหว จีทางเอาะ เบาะทางไป เป็นผู้แปลงแต่งตั้ง หื้อเป็นพ่อเป็นแม่ หลักเสมโท

(คำแปล) มิให้ข้ามหน้าผู้ใหญ่และล่ำ เคารพล่ำผู้ทำพิธี ผู้ชี้ทางออกบอกทางไป เป็นผู้ปลูก ตกแต่ง แต่งตั้งให้เป็นพ่อแม่ หลักเสมโท (เอาความไม่ซัด)

13. ได้มานักเงินลาด บาดเงินแดง ครุฑแสงแมงคา ครุฑน้อยแก้ว แก้วน้อยมุงคูล คาบโดงดี กระบี่โดงคม ครุฑห้อยแก้ว หัวหมูตัน จันทะคาด แข็งคนกะคั้นผี เอามาแต่เฮินหลัง ยังเฮินเก่า หื้อเอามาแจ้งเนื้อดูบผามปะรำเซ้อ ขันมีแจ้งมันคกเฮ้เสไป มันละยะแก่เฮาเจ้าช้อยเมอหน้า

(คำแปล) ได้มาซึ่งเงินลาด เงินบาท เงินแดง ครุฑแสง แมงคา ครุฑน้อยแล้ว แก้วน้อยมุงคูล (แก้ว แหวน เงินทอง และบรรดาของขลังทั้งปวง) คาบเล่มดี กระบี่เล่มคม ครุฑน้อยแก้ว เขี้ยวหมูตัน จันทะคาด แข็งคน ท้ายทอยผี (สามอันหลังคงเป็นเครื่องราง) เอามาแต่เรือนหลัง ยังเรือนเก่า ให้เอามาแจ้งในปะรำแห่งตระกูล (แจ้งอย่างไร ไม่เคยเห็น) ถ้าไม่แจ้งมันคก หล่นเสียหายไป มันจะยากแก่เฮาเจ้าช้อย (พี่น้อง) ในภายหน้า

14. ลมพัดมา หน้าคาพัดต้อง นกเค้าเห็น นกกระเต็นสู้ เห็นหญิงนอนหงายชายนอนคว่ำ นี่กะมีเหื่อห้ามัดคัตโต เหื่อจับเอาน้ำปะมันเสกก่อน อันนี้เหื่อเอาไว้แก่เจ้าขุนมูลนาย พิจารณาปรับเหมือเซอโทษ ชั้นผิดฮิตสูงคองตา ละได้เหมือเงินฮ้อย น้ำหกกับควายโตหนึ่ง คาย อาญาล่ามเอย

(คำแปล) ลมพัดมา หน้าคาพัดต้อง นกเค้าเห็น นกกระเต็นสู้ เห็นหญิงนอนหงาย ชายนอนคว่ำ นี่ก็มีให้ห้ามัดคัตตัว ให้จับเอาคำให้การมันเสกก่อน อันนี้ให้เอาไว้แก่เจ้าขุนมูลนาย พิจารณาปรับใหม่ใส่โทษ ถ้าผิดประเพณีก็จะปรับใหม่เงินฮ้อยน้ำหก (เงินตราอย่างโบราณหนัก 150 กรัม มีเนื้อเงินบริสุทธิ์ 6 ส่วนใน 9 ส่วน) กับควายตัวหนึ่งนะท่านเอย

สรุป ฮิตปู่ คองพ่อ ฮิตญ้อคองผู้ไทย มีเหื่อท้มเซอพะ ละเซอคิน มีเหื่อลืบเสตอ ห่อเสเล่ม ลืบฮอยดำ วาฮอยปู่ ฮิตแต่ปู่มีเหื่อหย่า ฮิตแต่ย่ามีเหื่อเส ฮิตข้าขามีได้โล ฮิตผู้ไทย ผู้ไทยมิได้ปะ แต่งพอยอแมนแล้วก็สาธุ

(คำแปล) ฮิตปู่คองพ่อ ฮิตชวฮ้อคองผู้ไทย ไม่ให้ทิ้งใส่ฟาก ละทิ้งลงคินไม่ให้ลืบเสตอห่อเสเล่ม (คงหมายถึงไม่ให้ละเว็น ไม่ประพฤติดตามประเพณี) ให้ประพฤดิเจริญรอยตามอย่างคุณตาและคุณปู่ ประเพณีแต่ปู่ไม่ให้เล็ก ประเพณีแต่ย่าก็มีให้เสย ประเพณีของข้าขาก็ไม่ได้ทิ้ง ประเพณีผู้ไทยก็ไม่ละเลย แต่งพอยกใจแล้วก็สาธุ (ประโยคท้ายเป็นสำนวนผู้ไทยเทียบได้กับคำว่า “ก็เอวังหมคมเ็นตัวเอง”)

นอกจากนี้ ยังมีภาษาผู้ไทย ที่ใช้ในพิธีด้านนางเพื่ออนุญาตพาไปอยู่กับฝ่ายชาย คือ “เข้ามีพอฮางกะฮาง นางมีพอด้านกะด้าน” = ข้ายังไม่พอฮางก็ฮาง นางยังไม่พอออกเรือนก็ขออกออกเรือน คำว่า “ฮาง” หมายถึง ข้าที่เก็บเกี่ยวขณะที่ยังไม่แก่เต็มทีหรือข้าวเปลือกแซ่น้ำโดยนำมาคั่วตากแดดให้แห้งแล้วคั่วและนึ่งกินเรียกว่าข้าวฮาง

เพราะว่าฮิตผู้ปะยะผู้เซื่อ = เพราะว่ามีคนช่วยพุดจาและผู้ดูแลบ้าน

ขอเหื่อลุงคำพาเข้าเป็นแหผืนกว้างนางผืนยาว = ขอให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเป็นแหผืนกว้างช่วยผืนยาว เอาความว่าขอให้เอื้อเพื่อผืนแม่

ได้เหื่อละเหื่อ ได้ป็นละป็น = ได้ให้ก็ให้ ได้ป็นก็ป็น

เอาไปแล้ว หะ ไปมีช่างอย่างมีงาม กะเหื่อเบาะฮอน = เอาไปแล้วหากไม่ช่างหรือเดินไม่งาม (หมายถึงทำอะไรไม่มีฝีมือและประพฤดิไม่เรียบร้อย) ก็ให้บอก ให้ฮอน

เหลือบ่ากว่าแรง กะมีเหื่อตีต่างพริ้า ห้าต่างเสม = เหลือบ่ากว่าแรง ก็มีให้ตีคั้งพริ้า ฆ่าคั้งเสียม

ลูกหมูลูกหมา กะเหือส่งถึงมุ้ง ลูกแข็งลูยังกะเหือส่งถึงฮัง = ลูกหมู ลูกหมา (หมายถึงบุตรหลาน) ก็ให้ส่งถึงมุ้ง (ที่อยู่) ลูกแรงลูกเหยี้ยก็ให้ส่งถึงรัง

ลูกหลานตา กะเหือส่งถึงพ่อถึงแม่ = ลูกหลานตา ก็ให้ส่งถึงพ่อถึงแม่

ภาษาไทยที่ใช้ในพิธีเป็นกิจจะลักษณะ

4 คำ เช่น ญาเฮ้อยควาย ญาหายฮอยช้าง

5 คำ เช่น มีเหือค้ำเหือนาย มีเหือขายเหือข้า

6 คำ เช่น ฮิตแต่ปู้มีเหือหย่า ฮิตแต่ย่ามีเหือเส

7 คำ เช่น เหือเจ้ามันปานง่ามเหือกวาง เหือเจ้ามันคปานคางหมูเถื่อน

8 คำ เช่น มาแต่เคอหวายหล่มคม ไม้ใหญ่ มาแต่หินตุ่มเส้าน้ำเต้าแควมาแต่โหเฮอว้าย
ท้ายเฮอซุม มาแต่เห็ดหน้าหอนบอนนาเฮือ

อนึ่ง ยังมีถ้อยคำภาษาไทยที่ควรทราบอีก 5 คำ คือ

พะเหลื่อ	= อะไร	เช่น เอ็ดพะเหลื่อ	= ทำอะไร
มือเลอ	= เมื่อไหร่	“ มามือเลอ	= มาเมื่อไหร่
ชีเลอ	= ที่ไหน	“ ไปชีเลอ	= ไปที่ไหน
เอ็ดเหือ	= ทำไม	“ ไปเอ็ดเหือ	= ไปทำไม
แนวเลอ	= อย่างไร	“ อยู่แนวเลอ	= อยู่อย่างไร